

UDK 37

ISSN 2545 - 4439

ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific Papers

Vol. 23. 5.

HUMANISTIC SCIENCES

KIJ

Vol. 23

No. 5

pp. 1331 - 1716

Skopje 2018

Global Impact & Quality Factor 1.322 (2016) <http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 23.5***

Promoted in Budva, Montenegro

24-27.05.2018

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 23.5

ADVISORY BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Ljubomir Kekenovski PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Veselin Videv PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Laste Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Baki Koleci PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

Editor in chief

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE - International Journal Scientific Papers Vol. 23.5

ISSN 1857-923X (for e-version)

ISSN 2545 – 4439 (for printed version)

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD, Skopje (Macedonia)

Vice presidents:

Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)

Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)

Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)

Members:

- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalievva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)

- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economics, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)

-
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
  - Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
  - Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
  - Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
  - Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
  - Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
  - Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
  - Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
  - Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
  - Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
  - Prof. Nadka Kostadinova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
  - Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
  - Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
  - Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
  - Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
  - Prof. Oliver Iliev PhD , Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
  - Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
  - Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
  - Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
  - Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
  - Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
  - Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
  - Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
  - Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
  - Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
  - Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)

- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
  - Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
  - Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
  - Prof. Shyqeri Kabashi, College “Biznesi”, Prishtina (Kosovo)
  - Prof. Trayan Popkochev PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
  - Prof. Todorka Atanasova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
  - Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
  - Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
  - Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
  - Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
  - Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
  - Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
  - Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
  - Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
  - Prof. Zlatko Pejkovski, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
  - Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

EDITORIAL REVIEW BOARD

- Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)
- Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
- Venelin Terziev PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Mersad Mujevic, PhD, Podgorica (Montenegro)
- Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Branko Boskovic PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Bulgaria)
- Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Evdokia Petkova, South West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Izet Zeqiri, PhD, South East European University, Tetovo (Skopje)
- Isa Spahiu PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
- Krasimira Staneva, PhD, University of Forestry, Sofia (Bulgaria)
- Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economics, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Marios Miltiadou, PhD, Aristotle University of Thessaloniki (Greece)
- Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Margarita Bogdanova PhD, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Mirjana Borota – Popovska, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)

- Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Trayan Popkochev PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Zlatko Pejkovski, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)

Contents

DEVOLPING LANGUAGE COMPETENCES DURING THE ACQUISITION OF THE SECOND LANGUAGE	1347
Violeta Nikolovska	1347
INTENSIVE METHODS USED IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING IN THE PRIMARY SCHOOL	1353
Maria Mladenova	1353
SUMMARY OF THE FOREIGN LANGUAGE LEARNING STRATEGIES AND OVERVIEW OF THE STRATEGIES IN ACQUIRING PROPER PRONUNCIATION	1359
Vesna Prodanovska-Poposka	1359
Vesna Koceva	1359
EDUCATIONAL-INSTRUCTIVE WORK AT THE LANGUAGE SCHOOL „ACAD. LYUDMIL STOYANOV”- BLAGOEVGRAD	1365
Hristina Popova.....	1365
RESEARCH IN PRAGMATICS AND FOREIGN LANGUAGE TEACHING	1369
Marija Kusevska	1369
Biljana Ivanovska.....	1369
Nina Daskalovska	1369
SIGNIFICANCE OF SLAVIC MANUSCRIPTS (EDUCATION)	1375
Violeta Martinovska.....	1375
Natalija Josheva	1375
ROBERT LOWELL - CONFESSING THE ART OF POETRY	1379
Lidija Davidovska.....	1379
GRAMMATICAL EVIDENTIALS IN MACEDONIAN AND BULGARIAN LANGUAGE THROUGH THE PRISM OF BULGARIAN LINGUISTIC TRADITION.....	1385
Igor Stanojovski	1385
THE ROLE OF SOCIAL INTERACTION IN LANGUAGE ACQUISITION	1391
Isa Spahiu.....	1391
Edita Kamberi Spahiu	1391
INSIGHT INTO THE MOST SIGNIFICANT CLUES OF IELTS.....	1395
Djukica Mirkovic	1395
Miodrag Smelcerovic.....	1395
Marica Simic.....	1395
Jelena Abula.....	1395
THE ALBANIAN AORIST AND ITS TRANSLATION EQUIVALENTS IN ENGLISH	1399
Blerta Demiri	1399
TEACHING LATIN THROUGH ENGLISH OF ITALIAN STUDENTS IN MEDICAL CONTEXT: ACHIEVEMENTS AND PERSPECTIVES	1405
Veronika Kelbecheva.....	1405
DESCRIPTIVE CONSTRUCTIONS IN ENGLISH AND LATIN: SOME METHODOLOGICAL REMARKS	1411
Ivan P. Petrov.....	1411
CHALLENGES OF TEACHING AND PREPARING FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS AND LINGUISTS.....	1415
Iris Klosi.....	1415
STUDENTS’ PERCEPTIONS OF USING CORPORA AS REFERENCE TOOLS IN ESSAY ERROR CORRECTION AND EXPLORING WORDS WITH AFFIXES: A PILOT STUDY	1419
Emin Idrizi	1419
Igballe Miftari	1419

ANALYSIS OF PHONETIC, GRAMMATICAL AND LEXICAL SKILLS OF ENGLISH LANGUAGE STUDENTS IN THE TECHNICAL SCHOOL "LUTFI MUSIC" IN VUSHTRRI	1425
Albulena Pllana Breznica.....	1425
Fisnike G. Pllana.....	1425
THE PHONOLOGICAL ELEMENT IN TEACHING THE FOREIGN LANGUAGE	1429
Lindita Kazazi.....	1429
PERSISTING PROBLEMS IN TEACHING SERBIAN LANGUAGE AS NON-MOTHER TONGUE IN RURAL PRIMARY SCHOOLS IN THE MUNICIPALITIES OF PRESEVO	1433
Kemal Džemić.....	1433
Ahmet Bihorac.....	1433
RENARRATION OF PAST ACTIONS IN MACEDONIAN LANGUAGE	1439
Igor Stanojovski.....	1439
REFUSAL STRATEGIES IN BUSINESS COMMUNICATION OF NATIVE ENGLISH SPEAKERS	1443
Polina Mitkova.....	1443
REFLEXIONS ON THE IMPORTANCE OF GRAMMAR TEACHING IN A FOREIGN LANGUAGE	1449
Eliana Laçej.....	1449
SOME FACTORS HINDERING THE TEACHING AND THE ACQUISITION OF THE ENGLISH LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION	1455
Lediana Beshaj.....	1455
FOR A NEW BREATH LITERATURE TEACHING	1461
Alma Hafizi.....	1461
HIGHLIGHTS FOR THE ROLE IN THE " THE LEGEND OF RUGOVA "	1467
Melihate Zeqiri.....	1467
EFFICIENCY AND HEADLINE PATTERNS ON THE <i>COSMOPOLITAN</i> BULGARIA WEBSITE	1473
Radostina Igljkova.....	1473
THE USE OF SPANISH NEWSPAPERS AS A DIDACTIC MATERIAL TO IDENTIFY STEREOTYPES OVER ALBANIA AND ALBANIANS	1479
Mimoza Puto.....	1479
THE MEDIA AND THE REPRESENTATION OF THE CULTURALLY - SOCIOLOGICAL IDENTITY (REALITY SHOW FORM AND EMISSION "MOMENT OF THE TRUTH")	1485
Biljana Rajčinova-Nikolova.....	1485
LANGUAGE OF ADVERTISING AS A COMMUNICATION	1491
Ahmed Bihorac.....	1491
Kemal Džemić.....	1491
THE IMPORTANCE OF COMMUNICATION BETWEEN TEACHERS AND STUDENTS IN THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS IN FOREIGN LANGUAGES	1499
Aterda Lika.....	1499
STUDY ON THE PROCESSING OF NATURAL LANGUAGES (ALBANIAN LANGUAGE) THROUGH METHODS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE	1503
Slavčo Çungurski.....	1503
Birim Rexhepi.....	1503
Dimche Zvrčinov.....	1503
ASPECTS OF TODAY'S CULTURAL ENVIRONMENT – 'MESSAGE' TO INSTRUMENTAL TEACHER	1509
Stela Miteva-Dinkova.....	1509

BULGARIAN SONG FOLKLORE IN THE STUDIES OF MUSIC IN THE 5TH TO 7TH FORM OF COMPREHENSIVE SCHOOL	1515
Milana Vlahova - Ilkova	1515
NOTE LITERACY OF THE STUDENTS OF 3. GRADE OF THE GENERAL EDUCATION SCHOOL IN BULGARIA BY ELECTRONIC TEXTBOOK	1521
Krasimira Georgieva Fileva – Ruseva	1521
PEDAGOGICAL METHODS IN PIANO TECHNICAL DEVELOPMENT	1529
Alba Muqolli-Dehiri	1529
Mimoza Pajaziti-Drançolli	1529
THE MUSICAL IMAGINATION IN THE PRACTICAL SPHERE OF STUDENTS MUSICAL PEDAGOGES	1533
Tsvetanka Kostadinova Kolovska	1533
VISUALISATION – A KEY PRINCIPLE FOR STRUCTURING SOLFEDGIO LESSONS IN THE PRE-SCHOOL STAGE OF THE MUSICAL HEARING EDUCATION	1539
Milena Bogdanova	1539
ЗА ПРОБЛЕМИТЕ НА ГРУПОВОТО ЕДНОГЛАСНО, ДВУГЛАСНО И ХОРОВО ПЕЕНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ИЗУЧВАЩИ НАРОДНО ПЕЕНЕ	1545
Бинка Котетерова-Добрева	1545
THE EMERGENCE OF ART FOR CHILDREN UNDER THE INFLUENCE OF ART EDUCATION	1551
Zora Yanakieva	1551
PANTHEISM THROUGH CHRISTIANITY AND ISLAM; EXPLORING THE CONCEPTS OF RELIGION IN THOREAU’S WALDEN	1557
Fahreta Fijuljanin	1557
Kanita Višnjić	1557
CATEGORIES AND RATINGS OF ANGER AND ANGER TOWARDS YOURSELF	1563
Plamen Angelov Tzokov	1563
ETHNIC CHILD POVERTY SPECIFICATIONS	1571
Kamelia Petkova	1571
POVERTY IN REPUBLIC OF MACEDONIA	1579
Kire Sharlamanov	1579
Aleksandar Jovanoski	1579
CONCEPTUALIZATION OF UNDERSTANDING FOR CHILD POVERTY	1587
Rumiana Budjeva	1587
ABUSE OF CHILDREN AS A WORK FORCE, A CHALLENGE FOR KOSOVO’S INSTITUTIONS AND SOCIETY	1593
Valbone Ramaj	1593
SOCIAL WORKER’S ROLE IN THE REHABILITATION OF THE CHILDREN IN STREET SITUATION IN TIRANA CITY	1597
Lorena Çadri	1597
CONSUMPTION OF ALCOHOL AND TOBACCO OF PARTICIPANTS IN EXPEDITIONARY OPERATIONS	1601
Pavlin Glushkov	1601
BROTHER/ SISTER WITH DISABILITIES AFFECTS THE BROTHER/SISTER IN THEIR SOCIAL LIFE, THEIR INTERACTION WITH OTHER HUMAN BEINGS AND THE CREATION OF NEW SOCIAL RELATIONS	1607
Shkëlzen Limani	1607
POLITICAL THEOLOGY RE-CONCEPTION BIBLICAL PREMISES	1613
Ljupco Ristovski	1613

THE RELIGIOUS ISSUE IN THE KINGDOM OF SCS / YUGOSLAVIA	1621
Rejhan Mandak	1621
THE TERMS: SACRED, DANGEROUS, UNCLEAN AND THE ROLE OF TABOOS IN THE SOCIOLOGICAL SCIENCE	1629
Sonja Rizoska Jovanovska	1629
THE CONSENT OF PARENTS FOR MARRIAGE OF THE INTENDING SPOUSES: "BEGALKA", "CORBADZI TEODOS" AND "PECALBARI" - CUSTOMARY LAW OF THE MACEDONIAN PEOPLE - CIVIL LAW - THE SACRED CANONS OF THE HOLY ORTHODOX CHURCH.....	1637
Pance Kosev.....	1637
THE NEED FOR CONTEMPORARY INTERPRETATION OF THE QURAN	1643
Abdulxhemil Nesimi	1643
POLITICAL REPRESENTATION OF BULGARIAN MUSLIMS /ATTEMPTS TO CREATE A POMAK PARTY/.....	1649
Milen Ruzhenov Zhurnalov	1649
POLAND AFTER THE SECOND WORLD WAR	1655
Gorancho Jakimov	1655
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND CHALLENGE OF ALBANIA IDENTITY IN THE PERIOD OF GLOBALIZATION.....	1659
Bukuroshe Isufaj	1659
EDUCATIONAL ASPECTS OF FITNESS IN A HISTORICAL PLAN AND IN THE MODERN SOCIETY.....	1665
Ivan Nedelchev	1665
PARTICIPATION OF SPORTS – ANIMATIVE CONTENTS IN THE STRUCTURE OF THE LEISURE TIME TO THE STUDENT - TOURIST	1671
Liza Pantekovska	1671
Dalibor Dimkovski.....	1671
Tanja Kitanovska Stojkovska.....	1671
STUDENT CENTERED LEARNING AS APPROACH TO ENHANCE BETTER QUALITY OF THE EDUCATION PROCESS	1679
Valentin Petroussenko	1679
Bisserka Veleva	1679
ESTABLISHING A PLAN AND MANAGEMENT TEAM FOR EMERGENCY SITUATIONS	1683
Pavle Trpeski	1683
FLOODS AS NATURAL CATASTROPHIES.....	1693
Pavle Trpeski	1693
DECISIONS AND SOLVING PROBLEMS	1697
Genti Begolli.....	1697
CALCULATING THE COST OF PROCESSES IN THE SERVICE SECTOR	1703
Irina Joldeska	1703
Stevcho Mecheski	1703
A PEACEFUL SETTLEMENT OF DISPUTES: A CROATIAN-SLOVENIAN DISPUTE OVER THE DEMARCATION OF THE SEA BORDER.....	1711
Arijeta Selimi	1711

**DEVELOPING LANGUAGE COMPETENCES DURING THE ACQUISITION OF
THE SECOND LANGUAGE**

Violeta Nikolovska

University “Goce Delchev” – Shtip, the Faculty of Educational Sciences,

violeta.nikolovska@ugd.edu.mk

Abstract: Acquisition of a second language is a special area of the scientific research. Teaching a second language requires a special methodology. During the process of teaching a native language, the student acquires linguistic competences by adopting unconscious knowledge of the mother language as a conscious knowledge, and adopting the appropriate linguistic terminology; in the process of teaching a second language, he starts from the opposite direction: the processed and methodologically adapted knowledge referring the system of the foreign language is acquired, according to the latest communicative approaches in teaching, most effectively, in an unconscious manner. This means that the teacher does not teach grammatical rules in an explicit way, but prepares students to come to them in an implicit, inductive way. Then, the grammatical rules are only determined and become part of the learner’s conscious language competence. The traditional method is replaced by the communicative approach, which reduces the role of the teacher as the leading person in the classroom and increases interactivity, so that the student becomes an active participant of the teaching process. He communicates with other students and the teacher appears as one of the participants in the communication. The content is being acquired, the appropriate linguistic competencies that should be acquired are contained in the topic in which the communication takes place. The student is exposed to a properly structured and adapted input. The following language skills are acquired: listening, speaking, reading comprehension and writing, as well. The paper will present the acquisition of these skills by interactive approach, according to the communicative method in teaching a second language.

Keywords: second language acquisition, language skills, traditional method, interactive approach

**РАЗВИВАЊЕ НА ЈАЗИЧНИТЕ ВЕШТИНИ ПРИ УСВОЈУВАЊЕТО НА ВТОР
ЈАЗИК****Виолета Николовска**

Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Факултет за образовни науки,

violeta.nikolovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Усвојувањето на втор јазик е посебна област на научно истражување. Наставата по втор јазик бара посебна методологија. Додека во наставата по мајчин јазик, ученикот се стекнува со лингвистички компетенции на тој начин што несвесното знаење за системот на мајчиниот јазик го усвојува како свесно знаење, усвојувајќи ја и соодветната лингвистичка терминологија, во наставата по втор јазик, се поаѓа од обратен правец: се усвојува обработено и методолошки адаптирано знаење за системот на туѓиот јазик, и тоа според најновите комуникативни пристапи во наставата, најефективно, на несвесен начин. Тоа значи дека ученикот не се подучува на граматичките правила на експлицитен начин, туку се подготвува самиот да дојде до нив на имплицитен, индуктивен начин. Потоа, граматичките правила само се утврдуваат и стануваат дел од свесната јазична компетенција на ученикот. Традиционалниот метод го заменува комуникативен пристап, во кој се намалува улогата на наставникот како водечка личност на часот, а се зголемува интерактивноста, ученикот станува активен учесник на часот. Тој комуницира со другите ученици, наставникот се јавува како еден од учесниците во комуникацијата. Предметните содржини што се усвојуваат, соодветните лингвистички компетенции што треба да се стекнат се содржат во темата околу која се одвива комуникацијата. Ученикот е изложен на соодветно структуриран и адаптиран инпут. Се усвојуваат јазичните вештини: слушање со разбирање, зборување, читање со разбирање и пишување. Во трудот ќе стане збор за усвојувањето на овие вештини со интерактивен пристап, според комуникативниот метод во подучување на втор јазик.

Клучни зборови: усвојување втор јазик, јазични вештини, традиционален пристап, интерактивен пристап

1. ВОВЕД

Според хипотезата за фундаментална разлика (Gass and Selinker 2008: 164), децата и возрасните учат јазик на многу различен начин. Различна е природата на знаењето што овие две групи на усвојувачи ја имаат. Возрасните имаат комплетно знаење на јазичниот систем. Возрасните, кога усвојуваат втор јазик веќе имаат знаење на еден цел јазичен систем. Кога учат специфичен јазик, тие не треба да учат што е тоа јазик. На пример, тие знаат дека постојат социјални причини за употреба на различни јазични стилови на ниво на јазичната перформанса. Кога го усвојуваат вториот јазик, она што треба да го научат е кој специфичен јазичен стил се употребува во определени социјални околности.

Децата се способни да го научат кој било јазичен систем (Schachter 1988). Изложено на инпут од соодветен јазик, детето ќе го научи тој јазик. Сите јазици се подеднакво лесни за усвојување за децата. Усвојувањето на втор јазик е различно. Сличноста на јазиците (нивната типолошка сродност) е фактор што го олеснува изучувањето на вториот јазик. Мотивацијата, исто така е еден од олеснувачките фактори при усвојувањето на втор јазик. Позитивните ставови кон целниот јазик и целната јазична заедница го мотивираат оној што го усвојува јазикот тоа да го прави на полесен начин. Мотивацијата е ирелевантна при усвојувањето на мајчиниот јазик. Секое дете, изложено на определен (мајчин) јазик, лесно и природно го усвојува. Основно тврдење во Хипотезата за фундаментална разлика е дека возрасните што усвојуваат втор јазик немаат пристап кон универзалната граматика (Gass and Selinker 2008: 165). Она што тие го знаат за јазичните универзалии е усвоено преку нивниот мајчин јазик. Мајчиниот јазик посредува во пристапот кон универзалната граматика. Усвојувајќи го мајчиниот јазик, говорителите создаваат една псеудоуниверзална граматика, базирана на структурните особености на мајчиниот јазик. На овој начин, мајчиниот јазик посредува при изучувањето на вториот јазик.

Во усвојувањето на втор јазик, според теориите на оваа лингвистичка област, се усвојуваат четири јазични вештини: слушање со разбирање, зборување, читање со разбирање и пишување. Во наставата по немајчин јазик се разликува традиционален пристап од интерактивен, комуникативен пристап. Во излагањето што следува, ќе се задржиме на интерактивното усвојување на јазичните вештини кај изучувачи на втор јазик (според Алексова и др. 2011; Lee and VanPatten 2003; Lee and VanPatten 1995).

2. УСВОЈУВАЊЕ НА ВЕШТИНАТА СЛУШАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ

Додека зборувањето, читањето и пишувањето се активности кои свесно избираме да ги вршиме, на слушањето сме изложени и без да сакаме и оваа активност ја вршиме и надвор од нашата волја. Слушањето е важна компонента при усвојувањето на втор јазик и токму во тоа е и значењето на изложеноста на соодветно структуриран и обработен инпут од јазикот кој се изучува. Слушањето е психолингвистички процес што се состои од различни нивоа на активности: од восприемање на звуците до определување на значењето на слушнатото, преку активирање на личното искуство и културолошкиот и социолошкиот контекст (Алексова и др. 2011: 41).

Ученикот, со севкупноста на менталните капацитети и со својата интелектуална и когнитивна способност во текот на слушањето се јавува не како пасивен, туку како активен учесник во еден комуникациски акт (Lee and VanPatten 2003). Слушањето, како елемент на комуникацискиот чин, во зависност од улогата на слушателот, може да биде соработувачко или несоработувачко (Lee and VanPatten 2003), односно заемно или незаемно (Nunan 2001). При заемното, соработувачко слушање, слушателот е активен учесник во говорната интеракција. Тој повремено станува и самиот говорител, благодарение на тоа што со слушањето ја следел комуникацијата. Неговата интерактивност можеме да ја согледаме не само во чинот на зборување, туку и преку разни невербални или вербални одговори на информацијата што ја прима како слушател, на пр.: гестови и мимики, потврдувања, несогласувања, сомневање, куси реплики од типот *Ма не зборувај! Стварно? Што зборувааш?! Да, да. Не, не* и др. Пример за несоработувачко, незаемно слушање е слушањето песни, слушањето радио и телевизија, снимена порака и сл.

Наставата по втор јазик треба да го подготви ученикот за комуникација надвор од училиштата, во реални услови. Во таа смисла треба да биде прилагодена и наставата по слушање. Во традиционалниот пристап на настава по слушање наставникот чита подготвен текст, обично од учебникот, или учениците слушаат снимен текст. Во текстовите има зборови што на учениците им се непознати. Вежбите во традиционалниот пристап се состојат во поставување на прашања за значењето на непознатите зборови и прашања во врска со содржината на текстот. На пример, што рекол некој од учесниците во комуницираниот настан, каде се одвива настанот, кој е присутен на настанот и сл. Може да се постават и прашања во врска со структурата на текстот: колку прашања има, колку пати се повторува некој збор во текстот, кои зборови се најчесто употребе и сл. Целта е да се утврди дали и колку учениците го разбрале

текстот. Вежбите може да се состојат и од поставување на прашања на кои се даваат *да/не* одговори, бирање на точен одговор од неколку понуден и сл. Ваквиот пристап во наставата по слушање не ја развива способноста на учениците да го употребат своето знаење.

При интерактивниот пристап на развивање на вештината слушање со разбирање се поставуваат задачи со посебна цел на слушањето. Задачите треба да отсликуваат реални ситуации од животот и на тој начин да бидат интересни. Интерактивниот модел на слушање со разбирање вклучува три фази на слушањето (Алексова и др. 2011: 46-47): пред-слушање, слушање и по-слушање. Пред-слушањето е подготовка за фазата слушање. Во пред-слушањето се поставува, преку дискусија што ќе се развие, тематскиот контекст на слушањето. Во фазата на слушањето на учениците им се даваат активности: да фаќаат белешки, да внимаваат на делови од текстот или одредени зборови, да одговорат што мислат за (дел од) содржината на текстот итн. По-слушањето е фаза во која се сумираат заклучоците од активноста слушање. Пишувајќи текстови на иста или слична тема, искажувајќи го своето мислење за темата што била предмет на слушањето, учениците практично ги искажуваат своите комуникативни компетенции, кои ги збогатице со активноста слушање со разбирање. Во активноста слушање со разбирање, учениците треба да бидат способни да ја извлечат од текстот главната содржина или информација.

3.РАЗВИВАЊЕ НА ВЕШТИНАТА ЗБОРУВАЊЕ

Користењето на јазикот во комуникативни цели, зборувањето, всушност е аутпутот при усвојувањето на немајчин јазик. Аутпутот, според теоријата за усвојување на втор јазик се дефинира како јазик продуциран од учениците, со комуникативна цел.

Во традиционалниот метод на усвојување на втор јазик обично на учениците им се покажуваат слики и од нив се бара да опишат што гледаат на сликите. На тој начин се активира вештината зборување. Меѓутоа, тука е испуштена комуникативната цел. Комуникативната цел се остварува не само со вежбање на јазикот, туку и во интеракција меѓу учениците, преку остварување на комуникативен чин. Ова може да се оствари на тој начин што на учениците ќе им се зададат задачи, на пример да соберат информации за своите соученици (каква музика слушаат, каква храна сакаат, која книга последна ја прочитале и сл.). Потоа, собраните информации ученикот може да ги разменува со свои соученици, раскажувајќи му за омилените нешта на својот пријател. Овој тип на задачи, Ли и Ван Патен (Lee and VanPatten 2003) ги нарекуваат задачи за размена на информации. Според овие автори, при подготовката на овие задачи треба да се води сметка за: дефинирање на темата околу која ќе се одвива задачата; дефинирање на соодветната и непосредна цел на задачата и дефинирање на изворот на информации. При дефинирањето на темата на задачата, треба да се има предвид степенот на познавање на јазикот од страна на учениците за да се определи јазикот неопходен за извршување на задачата. Темата треба да одговара на возраста на учениците и да биде интересна. Собраните информации при извршувањето на задачата треба да се разменат и да се искористат за некоја цел (на пр. да се опишат навиките на соученикот врз основа на информациите собрани за него). Така, учениците имаат причина за собирањето на информации, а при тоа го активираат зборувањето на немајчиниот јазик. Извор на информациите може да биде соученикот, личното искуство итн. На овој начин, носител на учењето е ученикот. При комуникативниот пристап на настава по немајчин јазик, ученикот е повеќе мотивиран да ја развива вештината зборување.

4.РАЗВИВАЊЕ НА ВЕШТИНАТА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ

При читањето, врз основа на својата јазична компетенција, читателот ја дешифрира лингвистичката порака и тоа во правец од деловите кон целината. Освен лингвистички знаења, при читањето се активираат и знаењата за културниот и социјалниот контекст во кој е сместена пораката.

По традиција, слушањето и читањето се сметаат за пасивни јазични вештини. Денес, некои автори (Barnett 1989) читањето го сметаат за активен процес: ментален процес на читателот за создавање на значења врз основа на изложеност на разбирлив инпут.

Стратегиите на читањето можат да бидат различни: а) прелистување на текстот со цел да се добие општа информација за содржината; б) скенирање на текстот со цел да се најде определена информација; в) рефлексивно читање – читање со застанување и размислување за прочитаното; г) рецептивно читање – брзо и автоматско читање (Алексова и др. 2011: 55-56).

Според традиционалниот пристап, вештината читање се вежбала преку читање на зададен текст и негово преведување или одговарање на прашања во врска со содржината на текстот. Меѓутоа, овој пристап има свои недостатоци. Многупати, одговарањето на прашања во врска со содржината на текстот може да биде многу механичко и без разбирање на прочитаното, бидејќи контекстите во прашањето и

одговорот се преклопуваат (дел од одговорот се содржи во прашањето), па само со препознавање на контекстот, ученикот може да го даде одговорот. На тој начин, настанува само механичка репродукција на информацијата, наместо читање со разбирање. Читателот не воспоставува интеракција со текстот за да дојде до значењето.

Во интерактивниот пристап, според Ли и Ван Патен (1995: 189) вештината на читање се гледа како читање на друг јазик, а не вежба за превод. Учениците треба да ги поврзат компонентите на текстот со нивното претходно знаење, да ја активираат својата стекната јазична компетенција во степенот во кој е стекната. Наставникот по немајчин јазик треба да користи извесни стратегии за да им помогне на учениците при развивањето на вештината читање со разбирање. Според Ли и Ван Патен (2003) активноста на читање со разбирање треба да помине низ три фази: подготовка, насочена интеракција и асимилација.

Во фазата на подготовка, за да се олесни разбирањето на текстот што се чита, се активира веќе стекнатото знаење на учениците во врска со темата. Техниките кои се користат во оваа фаза на читање со разбирање се: бура на идеи, анализа на наслови и поднаслови, скенирање на текстот, изработка на пред-тестови, илустрации и сл. Бура на идеи е техника во која на учениците им се задава темата и во врска со неа тие треба да ги изложуваат идеите што им доаѓаат на памет. Оваа техника може да се работи индивидуално со секој ученик посебно, во двојки, во групи или со целиот клас. Идеите се споделуваат. Насловите и поднасловите служат за учениците да можат да предвидат за што ќе стане збор во текстот што ќе го читаат. Врз основа на насловите и поднасловите, учениците може да предвидуваат кои зборови ќе се појават во текстот. Потоа, на текстот може да ја применат техниката скенирање (да ги бараат тие зборови кои предвиделе дека ќе се појават). Текстот може да се скенира и за во него да се пронајдат информации, фразеолошки изрази, непознати зборови. Како пред-тест може да се смета подготвен прашалник кој за своја основа ја има содржината на текстот. На овој прашалник се активира стекнатото знаење на учениците кое треба да им помогне при разбирањето на прочитаниот текст. Прашањата треба да се засновани на веќе стекнатото знаење од страна на учениците во врска со темата на текстот што ќе се чита. Илустрациите служат за да ја насочат дискусијата на часот кон содржината на текстот што ќе се чита.

Фазата на насочена интеракција претставува анализирање на содржината на прочитаното од страна на ученикот. Во оваа фаза на читање со разбирање можат се изведат два вида на задачи (Lee and VanPatten 2003: 234): стратегии на менаџирање и проверка на разбирањето. Под стратегија на менаџирање со текстот се подразбира неговата поделба на целини. Разбирањето може да се провери со поставување на прашања, извлекување на главни идеи, клучни зборови и сл. Кога фокусот во наставата е врз изговорот, се чита на глас, а кога фокусот на наставата е врз значењето, на учениците им се препорачува да читаат во себе.

Многу часови, по традиција, завршуваат со фазата насочена интеракција. Интерактивниот пристап вклучува фаза асимилација. Оваа фаза подразбира дека читањето е дел од процесот на учење. Тоа пак значи дека учениците треба да ја усвојат како знаење содржината што ја читаат. Тоа значи дека учениците треба да се стекнат со вештини за обработка и организирање на информациите. Во тоа може да им помогнат следните активности: извлекување на главна идеја од текстот и извлекување на клучни зборови, пишување на резиме, составување на прашања во врска со прочитаната содржина, дебата, земање на улоги од учесниците во прочитаниот настан, поврзување на прочитаната содржина со лично искуство и сл. Улогата на наставникот при усвојувањето на вештината читање со разбирање во интерактивниот пристап е да ги води учениците кон остварување на разбирање. При тоа, учениците се носители на активноста. На учениците треба да им се обезбедат текстови во кои можат да се реализираат различните цели на читањето.

5.РАЗВИВАЊЕ НА ВЕШТИНАТА ПИШУВАЊЕ

Пишувањето е еден когнитивен процес, но истовремено и остварување на еден комуникативен чин. Според Алексова и др. (2011: 63) пишувањето како процес ги опфаќа следните елементи: 1. Цел на пишувањето; 2. Адресат на текстот што се пишува; 3. Тема на пишувањето; 4. Знаење за темата за којашто се пишува. Пишувањето, за разлика од зборувањето, е процес што може да се планира. При планирањето, се доаѓа до идеја, идејата се организира и се поставува целта на пишувањето. По процесот на пишување следува прегледување на напишаното што подразбира проверка и оценување.

Во традиционалниот метод, вежбите по пишување на немајчин јазик не ги опфаќаат сите компоненти на развивање на вештината на пишување. Обично на учениците им се задаваат зборови од една тематска целина и тоа групирани по зборовни класи: глаголи, именки, прилози. Од нив се бара да

ги искомбинираат во правилни реченици. Тука се активираат нивните знаења за граматичките форми и лексичкиот фонд, но креативните процеси на барање и организирање на идеи се изоставени. Проверката е ограничена на тоа дали се искористени зборовите што се понудени во вежбата. На пример, Вежба 1:

Направете реченици од следниве зборови!

<i>Денес</i>	<i>книга</i>	<i>читам</i>
<i>Многу</i>	<i>лектира</i>	<i>позајмувам</i>
<i>Вчера</i>	<i>белетристика</i>	<i>купувам</i>
<i>Со задоволство</i>	<i>роман</i>	<i>подарувам</i>

Интерактивниот пристап при развивањето на вештината на пишување, според Ли и Ван Патен (Lee and VanPatten 2003: 251) подразбира развивање на активности кон составување на текстот. Овие активности се одвиваат во две фази: пред-пишување и пишување. Прва активност при вежбите за пишување на текст е осмислување на содржината за којашто ќе се пишува. Наставникот најпрвин ја задава темата, а учениците потоа ги разработуваат идеите поврзани со темата. На пример, темата може да биде дефинирана како „Природните и културните убавини на мојата татковина“. Учениците, како идеи за пишување можат да наведат: 1. Планините во мојата татковина; 2. Езерата во мојата татковина; 3. Манастирите во мојата татковина. При генерирањето на идеите, учениците можат да користат и помагала: туристички брошури, книги, интернет. Наставникот идеите ги запишува на табла, а учениците во своите тетратки. Втор чекор при развивањето на вештината пишување е дефинирање на целната група на која ѝ е наменет текстот што ќе се пишува и во согласност со тоа планирање и организирање на текстот. Целна група можат да бидат на пример некои пријатели од земјата чиј јазик се изучува како немајчин. Учениците, поделени на групи, треба да размислат што ќе им раскажат на своите пријатели од странство за една од дефинираните идеи на зададената тема (за планините во Македонија, за езерата, за манастирите). Секој ученик од групата изработува кратка содржина во врска со идејата и ја презентира пред учениците од неговата група, кои од своја страна не се само пасивни слушатели, туку учествуваат и со свои идеи, збогатувајќи го пред-текстот на својот соученик. Потоа, собирајќи ги и предложените идеи, учениците пристапуваат кон пишување на текстот. Во оваа фаза, наставникот може да им посочи на учениците да се фокусираат и на некои граматички особености на целниот јазик: акцент, граматички форми, граматички времиња, позиција на придавките во однос на именките, позиција на членот и сл. Вежбите на пишување во традиционалниот приод се фокусирани на преведување. Интерактивниот пристап е покреативен. Во него, чекор по чекор, од пред-пишување до пишување и проверка, преку дефинирање на идеи и нивна разработка се раѓа текст кој учениците сами го генерираат.

6. ЗАКЛУЧОК

Теориите за усвојување на втор (немајчин) јазик се занимаваат со тоа како се гради компетенцијата на вториот јазик во свеста на ученикот. Според некои автори (Corder 1967), внатрешниот механизам што го помага или ограничува учењето на вториот јазик се нарекува „внатрешна програма (syllabus)“. Оваа внатрешна програма кај учениците, при изложеност на соодветен инпут на немајчиниот јазик и со соодветна улога на наставникот во процесот на учењето, се развива имплицитно, несвесно. Ова особено важи во интерактивниот, комуникативен пристап во наставата по немајчин јазик. Некои автори (Selinker 1972) укажуваат и на тоа дека учениците градат еден меѓујазик, внатрешен јазичен систем, кој не е ниту мајчиниот, ниту немајчиниот јазик, туку е нешто помеѓу двата и ученикот го гради врз основа на инпутот на кој е изложен. Разбирливиот инпут овозможува јазичната порака да биде разбрана. Сепак, изложеноста само на инпут на немајчин јазик е недоволна. Потребно е да се изведува и подучување, од страна на стручно лице, кое опфаќа, макар и на имплицитен начин, настава по граматика. Во оваа настава, наставникот се јавува како модератор во еден интерактивен процес. Во интеракциите, учениците се насочуваат да ги забележат фактите за јазикот кои поинаку не би ги забележале. Свесно забележаните факти, полесно се учат. При усвојувањето на јазичните вештини според интерактивниот пристап, учениците се активни учесници во процесот на учење. Интерактивниот пристап е креативен и мотивирачки, и на тој начин го олеснува усвојувањето на немајчиниот јазик.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Г. Алексова и др., Прирачник за наставата по немајчин јазик за наставниците во основното, средното и високото образование, Скопје: British Council, 2011.
- [2] M.A. Barnett, More than Meets the Eye. Foreign Language Reading: Theory and Practice, Englewood Cliffs: Prentice Hall Regents, 1989.

- [3] S. P. Corder, The significance of learners' errors, *International Review of Applied Linguistics*, vol. 5, pp. 160-170, 1976.
- [4] S. M. Gass, and L. Selinker, *Second Language Acquisition: An Introductory Course*, New York and London: Routledge, 2008.
- [5] J. Lee and B. VanPatten, *Making Communicative language Teaching Happen. Volume 1: Directions for Language Learning and Teaching*, New York: McGraw-Hill, Inc. 1995.
- [6] J. Lee and B. VanPatten, *Making Communicative Language Teaching Happen*, New York: McGraw-Hill, 2003.
- [7] D. Nunan, *Second Language Teaching and Learning*, Boston, MA: Heinle and Heinle Publishers 2001.
- [8] J. Schachter, *Second Language Acquisition and its relationship to Universal Grammar*, *Applied Linguistics*, vol. 9, pp. 219-235, 1988.
- [9] L. Selinker, *Interlanguage*, *International Review of Applied Linguistics*, vol. 10, pp. 209-241, 1972.